

תרצה יהודה – מפחת הוראת עברית
הרב יעקב אלבירט – מפקח כולל

כי תשא   שנת ה'תשע"ט   עלון 27

"וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא" (נחמיה ח', ח)

הגייה נכונה והסבר לתורה ולמפרשיה

השורש כל"ה

פֶּן-אֲכַלְךָ בַדֶּרֶךְ (לג, ג)

רש"י: אֲכַלְךָ - לִשְׂזוֹן פְּלוֹזֶן

וְלִכְלֹתֶם, וְאֲכַלְכֶם, וְכִלְיִתְיָךְ - כל הפעלים הם בבניין פיעל ולכן יש דגש חזק תבניתי בעה"פ, למעט האות ל' במילה אֲכַלְךָ כיוון שהיא מנוקדת בשווא, וכבר מצאנו מקומות רבים במקרא שלא יבוא דגש באות שוואית. למשל: מִסְעִי.

לפעלים אלה חבור כינוי המושא: לכלות אותם, אכלה אותם, וכי'.

אֲכַלְךָ - הניקוד במילה זו שונה. צריך היה להיות פתח תחת האות כי כמו במילה וְאֲכַלְכֶם.

וכתב על כך האבן-עזרא: ובא פתח קמץ (=סגול) תחת גדול, ולא נדגש הלמ"ד, כי המשפט להיותו כמו: אֲחֻנְךָ שָׁמַע לִי (איוב טו, יז).

גם הרד"ק בספר השורשים בשורש כל"ה כתב: פֶּן-אֲכַלְךָ בַדֶּרֶךְ - משפטו אֲכַלְךָ בפתח הכ"ף ודגש הלמ"ד.

הרשב"ם מסביר אחרת מסבו רש"י את משמעות המילה: פֶּן אֲכַלְךָ - כמו: אֲכַלְךָ אוכל אותך. כי ה' אלהיך אש אוכלת הוא.

השורש יס"ב

עַל-בְּשֵׁר אָדָם לֹא יִסָּךְ (ד, לב)

רש"י: לֹא יִסָּךְ - צָשְׁנִי יוֹדִי"ן, לִשְׂזוֹן לֹא יִפְעַל, קָמוּ (דברים ה טו) לְמַעַן יִיטַב לָךְ.

לפי רש"י השורש הוא יס"כ בבנין קל ולכן יי אחת היא מוספית לציון עתיד בגוף שלישי וה יי השנייה היא אות השורש. אות השורש אינה מנוקדת כיוון שקשה להגות שוא נח באות יי ולכן השוא "נופל" ומקבלים חיריק מלא, וכן במילה וַיִּסְכֶּף ובמילים נוספות במקרא.

אך האבן-עזרא מפרש: אמר רבי מרינוס: כי ייסך - כמו: יוסך, וכמוהו: ויישם בארון (בראשית ג, כו) - כמו: ויושם.

לשיטת הא"ע הפועל וַיִּסְכֶּף הוא בבנין הופעל.

השורש פר"ק

פָּרְקוּ נְזוּמֵי הַזֶּהָב (לב, ב)

רש"י: פָּרְקוּ - לְשׁוֹן לְוּוּי, מְגַזְרַת פָּרַק לְיַחִיד, כְּמוֹ צָרְכוּ מְגַזְרַת צָרַף. כלומר, רש"י מדגיש שפועל זה הוא מהשורש פר"ק בבנין פיעל.

וַיִּתְּפְרְקוּ כָּל-הָעָם (לב, ג) - בנין התפעל.

בשני הפעלים פָּרְקוּ וַיִּתְּפְרְקוּ אין דגש חזק תבניתי בעה"פ רי כיוון שהיא אות גרונית וכתשלום לדגש האות פי מנוקדת בקמץ ולא בפתח.

וכך כתב המהר"ל בפירושו לרש"י "גור אריה": והקמץ במקום הדגש, שהמלה מבנין הדגש, והיה ראוי להיות הרי"ש דגושה על משקל "דבר אל בני ישראל" (במדבר טו, לח), והרי"ש אינה מקבל דגש, ובא הקמץ שהוא נח נעלם תחת פ"א "פרקו" במקום הדגש, אשר ראוי לבא בעי"ן הפעל, כי כן המשפט.

שמות ופעלים

שורשים בפרשה המופיעים בשמות ובפעלים

השורש רק"ח

רָקוּז מִרְקֻזָּת (ל, כה)

רש"י: לַקַּח מִרְקַחַת - לַקַּח עֵס דָּצַר הוּא (= ואינו פועל).

והטעם מוכיח, שהוא למעלה, והרי הוא כמו רקח, רגע; ואינו כמו רגע היס (ישעיהו נ"א), וכמו רקע הארץ (שם מלכים ז), שהטעם למטה (=מלרע);
וכל דבר המערב צדדו עד שזה קופח מזה או יח או טעם קרוי מרקחת.

רקח מרקחת – רקח העשוי ע"י חפנות ותערובות.

מִרְקָזוֹת: שם ממשקל מקטלת, כמו במילה **הַמִּסְקָרָת**.

המילה מרקחת מנוקדת בפתח ולא בסגול בהשפעת האות ח', כיוון שקשה להגות רצף של סגול סגול באות גרונית. תופעה זו נקראת "הנמכת תנועה".
האותיות הגרונית ח', אי, עי נחשבות לאותיות "נמוכות" עקב מקום החיתוך הנמוך שלהן. גם הפתח נמוכה יותר מהסגול. מהסיבה הזו, קל יותר להגות אותיות אלה ברצף של פתח ולא ברצף של סגול.

דוגמאות נוספות אנו מוצאים במשקל קטלת (מחלות): **בְּשִׁוּזֹתַי וּבְקָדוֹתַי**
וּבְדַלְקָתַי, צָרְעָתַי.

מְעֵשָׂה רִקְזוֹ (ל, כה)

רש"י: מְעֵשָׂה לִקְח – שם האמן צדדו.

רִקְזוֹ – צורת הבינוני שמשמשת לבעלי מקצוע רבים. כמו: **הַשִּׁפְטָה – שִׁפְטָיִם**
וְשִׁטְרָיִם, הַכֹּהֵן, רִקְבִי.

רִקְזוֹ – האות ח' מנוקדת בפתח גנובה כדי להקל על ההגייה.

אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקָזוּ כְּבוֹדוֹ (ל, לג) – פועל בבנין קל עתיד.

השורש מש"ח

שִׁבּוֹן מְשִׁזּוֹת – קִדְשׁ יְהוָה (ל, לא)

שם ממשקל קטלה – **מְשַׁחָה (בנפרד), כמו: נִקְרָה בְּנִקְרָת (בסמיכות), הַרְקָבָה**.

האות מי במילה **מְשִׁזּוֹת** היא אות שורש ולא מי השימוש.

וּבְשִׁזּוֹתָיו, תְּבַשְׁזוּ – פעלים בבנין קל בעבר ובעתיד.

במילה **תְּבַשְׁזוּ** עה"פ מנוקדת בקמץ ולא בפתח כיוון שהיא צורת הפסק (יש בה טעם מפסיק – אתנחתא).

מילה בפרשה

וְשִׁמְתִיךָ בְּנִקְרַת הַצֹּר (לג, כב)

רש"י: בְּנִקְרַת הַצֹּר – פָּמוּ הַעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם פְּנִיקָר (צמדזכ ט"ז), יִקְרוּךְ עַדְדֵי נַחַל (משלי ל'), אֲנִי קִרְפִּי וְשִׁתִּי מִיָּס (מלכים ב' יט, כד; ישעיה לז, כה), גְּזָרָה לַחַת לָהֶם. נִקְרַת הַצֹּר – פְּרִיַת הַצֹּר.

ובמלבי"ם: ... כי נקר הוא חלל עגול שנעשה באיזה דבר שעז"א (במדבר טז) 'העיני האנשים ההם תנקר' כי העין שוכב בחלל עגול סביב ואמר 'לבא בנקרות הצורים' (ישעיה ב) שהוא החלל העגול שנעשה בצורים וסלעים כמ"ש בפ"י שם ...

כלומר השורש הוא נק"ר במשמעות של פְּרִיָה ולכן המשמעות היא מקום שְׁפָרוּ אותו – חלל בסלע. חשוב לציין שהפועל קִרְפִּי הוא מהשורש קר"ה (מגזרת נל"י), במשמעות דומה לשורש נק"ר.

וְאֵת בְּגָדֵי הַשֵּׂרָד (לא, י)

רש"י: בְּגָדֵי הַשֵּׂרָד – יֵשׁ מְפָרָשִׁים לְשׁוֹן עֲבֹדָה וְשִׂרְוֹת, פְּתֻרָגוֹמוּ לְבֹשֵׁי שְׂמוּפָא, וְאִין לוֹ דְמִיּוֹן בְּמִקְרָא.

וְאִנִּי אֹמֵר שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲרָמִי, פְּתֻרָגוֹס שֶׁל קְלָעִים וְתֻרָגוֹס שֶׁל מִכְצָר, שֶׁהֵיוּ אֲרָוִגִים בְּמַחַט עֲשׂוּיִים נִקְדָּים נִקְדָּים. לְאִי"דָן בְּלַעַז:

נכדו של רש"י, הרשב"ם, הולך בעקבות סבו ומפרש: בגדי השרד – כמין קריעות והם בגדים שמצפים בהם הארון והשלחן והמנורה המפורשים בפרשת במדבר סיני: ופרשו עליו בגד כליל תכלת, בגד ארגמן, בגד תולעת שני – ואותן בגדים עשויים כעין שרד וקליעות.

האבן-עזרא מסביר: את בגדי השרד – בגדי הנסיעה, שיכסו בהם הארון והשלחן והמזבח והמנורה ... והנה מלת שרד – מגזרת: שריד ופליט (יהושע ת, כז).

כלומר, הא"ע חולק על הסברו הלשוני של רש"י, ומסביר שהשם ישרדי ניתן להם מלשון ישריד ופליטי.

אך דבריו לכאורה סתומים. מה הקשר ביו ישריד ופליטי ליבגדי השרדי?

את הדברים ניתן לבאר על פי פירוש "החזקוני": ואת בגדי השרד לשון פליט ושריד מה שנשאר ממלאכת יריעות המשכן ובגדי כהונה ומהפרכת והמסך עשו בגדים לכסות ארון העדות והשולחן והמנורה והמזבחות כמו שמפורש בפרשת פקודי.

ומרחיב בזה ב"הכתב והקבלה": "... והיינו לפי שנאמר (לקמן ל"ו) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר, ולא נאמר מה נעשה ביתרון הזה, לכן למען חזק לב המתנדבים פן יחושו לעצמן שיהיה הנותר מוטל בבזיון ככלי אין חפץ בו מיד כאשר נצטוו אל הרמת תרומת הקדש, להפיש דעתם לזרזם הובטח להם מאז מראשית כי גם מן היתרון יעשו בגדי קדש וגם אלה יעלו לרצון לשרת בקדש, וממילא יובן כי על כן לא הוזכר בצוואת עשיית הבגדים ענין בגדי שרד, ולאשר לא נודע מתחלה שירות בגדים אלה ומה יעשה בהם לזאת עשו מן היתרון הזה מעשה אורג יריעות ישרות מבלי שום תמונת לבוש, למען יהיו מוכשרים לכל דבר אשר יהיה צורך באלה ועשו כזאת מכל אשר נמצא בידם נותר הנשאר לפניהם אחרי עשותם כל בגדי כהונה אשר נצטוו עליהם בפרטות..."

הרמב"ן אינו מזהה את יבגדי השרדי לבגדי כיסויי הכלים, אלא דרך אחרת עימו: "... הנכון שנפרש בגדי השרד – **בגדי היחוד**, כלומר בגדים שיתיחד בלבישתם אחד העם הגדול מאחיו. וכן ובשרידים אשר י"י קורא (יואל ג, ה), השרידים שרדו מהם (יהושע י, כ), מן פליט ושריד (ירמיהו מד, יד).

וירמוז **לבגדי אהרן**, ויקראם כן, שלא ילבשם רק יחיד בדורו, אהרן בחייו, ואחריו הכהן הגדול אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא ידו ללבוש את הבגדים (ויקרא כא, י). והכתוב יזכיר בגדי אהרן לעולם דרך כבוד, כמו שאמר לכבוד ולתפארת (שמות כח, ב), בגדי קדש (שמות כח, ד), ציץ הזהב נזר הקדש (ויקרא ח, ט), ועל כן קראם **בגדי השרד – בגדי מלכות**..."

- נסכם: **בגדי שרד =**
- (1) אונקלוס – בגדים לצורך עבודה ושימוש.
  - (2) רש"י ורשב"ם – בגדים עם בד תחרה.
  - (3) אבן עזרא וחזקוני – בגדים מבד שנותר.
  - (4) רמב"ן – בגדי מלכות.

וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת-קוֹל הָעָם בְּרָעָה (לב, יז)

רש"י: בְּרָעָה – צְהָלִיעוּ, שָׁהוּ מְרִיעִים וְשָׁמְחִים וְלוֹחֲקִים.

אבן עזרא: ברעה – מגורת תרועה, כמו: אשא דעי (איוב לו, ג) – שהוא מן ידע. ככה יאמר מן רעה – ירע, וכמוהו: למה תריעי רע (מיכה ד, ט).

אֲתָהּ יִדְעֶתְּ אֶת-הָעָם כִּי בָרַע הוּא (לב, כב)

רש"י: כִּי צָרַע הוּא – צָדָדָּ רַע הֵם הוֹלְכִין פְּמִיד, וְצִנְקִיזוֹנוֹת לְפָנֵי הַמָּקוֹם.

בְּרָעָה-בְּרָע – לכאורה לפנינו תופעה של לשון נופל על לשון.

וַיְכַל בַּיּוֹם בְּדַבַּר אֲתָם וַיִּתֵּן עֲלֵיפְנֵינוּ **מִסּוּהָ** (לד, לג)

רש"י: ויתן על־פניו מסוה – פתגומו צית לפי, לשון חרמי הוא, צתלמוד (כתובות ס"ב) סוי לצה, ועוד צכתצות (דף ס'), הוה קח מסוה לאפה, לשון הצטה – הוה מסתפל צה, אף פאן מסוה צנגד הנתן פנגד הפרכוף ובית העינים; ולכבוד קרני ההוד – שלא יזנו הכל מהם – הוה נותן המסוה פנגדו, ונטלו צטה שיהיה מדבר עם ישראל, ובטה שמהום נדבר עמו עד לאתו, ובצאתו ילא צלא מסוה".

וְזוּג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה (לד, כב)

רש"י: תקופת השנה – שהיא צחזרת השנה – צתחלת השנה הצאה. תקופת – לשון מסבה והקפה.

וְעֲשִׂיתָ אֶת־הַפֶּטֶרֶת רִקְזוּ בַּעֲשֵׂה רִקְזוּ **בַּמִּלְחָמָה** טַהוֹר קָדְשִׁי (ל, לה)

רש"י: ממלח – פתגומו מערב, שיערב שחיקתו יפה יפה זה עם זה. ואומר חני שדומה לו וייראו המלחים (יונה א'), מלחיה וחזליה (יחזקאל כ"ז) – על שם שמהפכין את המים צמשוטות פשפניהגים את הספינה, פאדם המהפך צכף צילים טרופות לערבן עם המים, וכל דבר שאדם רוצה לערב יפה יפה מהפכו צאלצע או צבצה.

הרמב"ן חולק על רש"י ומסביר:

שיהא מלוח במלח סדומית, כמו שאמרו: מלח סדומית רובע (בבלי בריתות ו').

הרמב"ן גם מסביר אחרת את מקור שמם של המלחים:

ועל דעתי, נקראו חכמי הספנים מלחים בעבור שהם יודעים טעם הים כאלו הם המרגישים במליחותו ובמתיקותו, כלומר היודעים מתי יהיה מתוק ונאות להולכי הים, או מתי הוא רע ומר להם.

המלבי"ם משלב את שני הפירושים וכותב:

ממלח – נראה שמורה על העירוב באופן שכל אחד ישנה את חברו ויתן בו ריח חדש, כמו המלח שנכנס ומפטם את הנמלח ומשנה את טעמו, ומזה (ישעיה נא) שמים כעשן נמלחו, שהוא מענין שנוי וכליה.

זָרוּת עַל־הַלְלוּת (לב, טז)

חרות כותבים עם תי או טי?

כתב רש"י: לָשׂוֹן חֶרֶת וְחֶרֶט אֶחָד הוּא, שְׁנֵי הֵם לָשׂוֹן חֶקוֹק, אֲנִטְלִי"יֵר זְלַעַז.

רש"י הירש מוסיף בזה דברים מיוחדים:

"חרות" מציין חיתוך גמור באבן מעבר לעבר על ידי הכתב, ויחס "חרת" אל "חרט" דומה ליחס "מות" [שטוח כולו על הארץ, מת] אל "מוט" [שוכב]. "חרות על הלחת" מבטא את המהות המיוחדת והנסית של הכתב: הוא היה "חרות", התוך מצד לצד.

יעויין עוד ברשב"ם, ב"אבן-עזרא" וב"הכתב והקבלה" בדרכים נוספות.

סמיכות

וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֶל-לֵהִימ הוּא (לב, טז)

ומתרגם אונקלוס: "ולוחיא עובדא דיי אנון וכתבא כתבא".

לפי תרגום אונקלוס המילה 'מכתב' פירושה כתב ואין מדובר במשמעות המקובלת בימינו למילה מכתב.

בצירוף הסמיכות "מִכְתָּב אֶל-לֵהִימ" הקמץ מתקצר לפתח.

ומבוארים הדברים ברש"י בפרשה הקודמת (כח, יא): מַעֲשֵׂה חֶרֶט אֶבֶן - מַעֲשֵׂה אֶבֶן שֶׁל אֶבְנִים, חֶרֶט זֶה דְבוּק הוּא לְתַצֵּה שְׁלֹא חֶרְיוֹ וְלִפְיֵקָה הוּא נְקוּד פֶּתַח זְסוּפוֹ, וְכֵן חֶרֶט עֲלִים נָטָה קוֹ (וישעיהו מ"ד) - חֶרֶט שֶׁל עֲלִים, וְכֵן חֶרֶט זְרָזֵל מַעֲלָה, (שם), כָּל אֵלֶּה דְבוּקִים וּפְתוּחִים.

צירוף סמיכות נוסף עַל-בֶּשֶׂר אָדָם (ל, לב). בצירוף זה הקמץ בהברה הראשונה נחטף לשוא והקמץ בהברה השנייה התקצר לפתח.

דוגמאות נוספות מהפרשה:

בְּשִׁוּזוֹת-קֹדֶשׁ: הקמץ התקצר לפתח.

מִבְּזוֹת הַקְּטָרֹת: הצירה התקצר לפתח ואין פתח גנובה בסוף המילה.

קִשְׁיָה-עֶרְף: הקמץ בראש המילה נחטף לשוא נע ולפינו תופעה ייחודית, הסגול הופך לצירה.

הטעמים בפרשה

הטעם מסמן קמץ גדול:

אֶהְיֶ֣ה אֲבִיב, מִמִּזְוֹרֹתַי, אֶהְיֶ֣ה לָּךְ.

מלעיל ומלרע:

וְלֹא-שָׁתוּ - במלעיל. פירוש המילה: לא שמו.

ניבים וביטויים בפרשה

בַּד בְּבַד יִהְיֶה (ל, לד)

בד בבד - בצורה מקבילה, תוך כדי, או: יחד עם.

וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנֹת זְבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנֹת זְלוּשָׁה קוֹל עֲנֹת אֲנָכִי שְׁמוֹעַ (לב, יח)

קול ענות חלושה - הסתיים ונגמר למרות שהחל ב"רעש" או בפרסום רב.

וְהִנֵּה עִם-קִשָּׁה-עֶרְפָּה הִיא (לב, ט)

קשה עורף - בעל אופי עיקש, סרבן, מסרב לציית.

אֶל-אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ (לג, ג)

ארץ זבת חלב ודבש - ביטוי המבטא את פוריותה של הארץ ושפע סוגי המזון שהיא מצמיחה.

עריכה לשונית: כוכבה גרסון